

2.5 สรุปประเด็นปัญหาของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

(1) พื้นที่ป่าไม้บริเวณต้นน้ำเสื่อมโทรมและลดลงอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2545 มีป่าไม้เหลืออยู่เพียง 1,164 ตร.กม. หรือร้อยละ 13.7 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ เมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งมี 1,800 ตร.กม. แล้วพื้นที่ป่าไม้ลดลงเฉลี่ยปีละ 35 ตร.กม. หรือ 22,500 ไร่/ปี การลดลงของป่าต้นน้ำอย่างรวดเร็วใน 20 - 30 ปี ที่ผ่านมานี้ เป็นสาเหตุหลักของปัญหาหลาย ๆ ปัญหาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ไม่ว่าจะเป็นการที่พื้นดินสูญเสียความสามารถในการอุ้มน้ำ ทำให้ฝนที่ตกลงมาไหลบ่าอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดอุทกภัยอย่างรุนแรงในฤดูฝน ขาดน้ำหล่อเลี้ยงลำคลอง ส่งผลให้ขาดน้ำใช้ในการเกษตรในฤดูแล้ง ปริมาณน้ำจืดที่มาผลักดันน้ำเค็มหลังฤดูฝนลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สมดุลของระบบน้ำจืด-น้ำกร่อย-น้ำเค็ม ตลอดจนระบบนิเวศเปลี่ยนไป นอกจากนี้ ยังเป็นสาเหตุหนึ่งของการชะล้างพังทลายของดิน ซึ่งนำไปสู่การตกตะกอน การตื้นเขินอย่างรวดเร็วของทะเลสาบ

(2) พื้นที่ป่าชายเลนและป่าพรุ ถูกทำลาย เสื่อมโทรมและลดลงอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2547 มีพื้นที่ป่าชายเลนและป่าพรุเหลืออยู่รวมประมาณ 191 ตร.กม. หรือร้อยละ 2.25 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ เมื่อเทียบกับข้อมูลในปี พ.ศ. 2519 ซึ่งมีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 78 ตร.กม. และป่าพรุประมาณ 320 ตร.กม. รวมเป็น 398 ตร.กม. แล้ว อาจกล่าวในภาพรวมได้ว่าพื้นที่ป่าชายเลนและป่าพรุลดลงเฉลี่ยปีละ 11.5 ตร.กม. หรือ ประมาณ 7,200 ไร่/ปี

พรุควนเค็งเคยเป็นพรุที่อุดมสมบูรณ์ เดิมครอบคลุมพื้นที่กว่า 320 ตร.กม. ตั้งอยู่ในเขตรอยต่อของ จ.พัทลุง จ.สงขลา และ จ.นครศรีธรรมราช ส่วนล่างสุดของบริเวณพรุเป็นทะเลน้อย ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 27 ตร.กม. นอกจากพรุควนเค็งแล้ว ยังมีอีกหลายพรุรอบ ๆ ทะเลสาบ ทั้งที่ อ.หาดใหญ่ อ.ควนเนียง และ อ.สิงหนคร พรุเหล่านี้เคยอุดมสมบูรณ์ และทำหน้าที่กักเก็บน้ำจืด แล้วค่อย ๆ ปล่อยลงสู่ทะเลสาบ ช่วยผลักดันน้ำเค็มหนุนในฤดูแล้ง นอกจากนี้ ดินพรุยังทำหน้าที่ชะลอและกักเก็บธาตุอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งมีชีวิต และช่วยดูดซับสารพิษที่เป็นอันตรายต่อสภาพแวดล้อม เช่น โลหะหนัก ด้วย

ช่วงหลายปีที่ผ่านมา พรุเหล่านี้ถูกบุกรุกทำลาย เช่น พรุควนเค็ง พื้นที่พรุได้ลดลงจากเดิมเหลือเพียงประมาณ 137 ตร.กม. คิดเป็น 43% ของพื้นที่เดิม มีการตัดถนนผ่านพรุควนเค็ง โดยปราศจากการควบคุมที่เหมาะสม ทำให้ความสามารถในการเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นแหล่ง อุดมซับน้ำจืดของพรุลดลงอย่างมาก พื้นที่พรุอื่นๆ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาหลายแห่ง ก็ถูกทำลายในลักษณะเดียวกัน ที่อยู่ในชั้นรุนแรงได้แก่พรุทุ่งแพร ใน อ.ควนเนียง และพรุนกออก ใน อ.สิงหนคร จ.สงขลา

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญและประโยชน์มหาศาล เป็นที่รวมของพืช สัตว์น้ำ และสัตว์บกนานาชนิด เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์น้ำ เป็นที่อยู่อาศัยและอนุบาลสัตว์น้ำในวัยอ่อน ช่วยลดการกัดกร่อนของชายฝั่ง ทะเลสาบสงขลาในอดีตเคยเป็นแหล่ง

ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งสัตว์น้ำและป่าชายเลนที่สมบูรณ์ แต่ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวได้ลดลงอย่างมาก ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบริเวณทะเลสาบสงขลาค่อนข้างรุนแรง

ดังนั้น การฟื้นฟูป่าพรุและป่าชายเลนที่ถูกบุกรุกทำลายในบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วน การดำเนินการจะต้องทำควบคู่ไปกับการศึกษาวิจัยเพื่อการฟื้นฟูอย่างถูกหลักวิชาการ มีการเลือกพันธุ์พืชให้เหมาะกับสภาพแวดล้อม เลือกเวลาและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกป่า ซึ่งจะช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย และบรรลุผลตามเป้าหมาย

(3) การชะล้างพังทลายของหน้าดิน ทะเลสาบตื้นเขิน จากการที่พื้นที่ป่าต้นน้ำและที่ลาดชันถูกบุกรุกทำลาย ส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลายของดินเพิ่มขึ้น คุณภาพของดินเสื่อมโทรมลง และตะกอนดินทับถมในแหล่งน้ำและลำน้ำต่างๆ จนตื้นเขิน ขีดความสามารถในการเก็บกักของแหล่งน้ำลดลง เป็นปัจจัยเสริมให้สถานการณ์น้ำท่วมและการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งในลุ่มน้ำรุนแรงขึ้น ซึ่งปรากฏว่า พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในเขตจังหวัดสงขลาและพัทลุง ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายของดินในระดับมากกว่า 2 ตัน/ไร่/ปี ขึ้นไป มีถึง 1.8 ล้านไร่ หรือร้อยละ 27.3 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ โดยเป็นพื้นที่ที่มีการชะล้างพังทลายของดินในระดับรุนแรง มากกว่า 15 ตัน/ไร่/ปี จำนวนกว่า 7 แสนไร่ โดยประมาณ 2 ใน 3 เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันหรือที่สูง

การตกตะกอนในทะเลสาบสงขลาเข้าขั้นวิกฤติ โดยอัตราการตกตะกอนในบางส่วนของทะเลสาบตอนล่างประมาณ 5.0 - 6.9 มม./ปี หากอัตราการตกตะกอนยังอยู่คงในระดับนี้ ทะเลสาบก็จะยังคงความเป็นทะเลสาบตื้นๆ เช่นนี้ไปได้อีกประมาณ 300 - 400 ปี และบางส่วนจะกลายเป็นพื้นดินภายในไม่ถึง 200 ปีข้างหน้า โดยจะตื้นขึ้นเรื่อยๆ สาเหตุที่ทำให้ทะเลสาบตื้นเขินมีหลากหลาย ทั้งเกิดจากการสะสมตัวของตะกอนที่มากับน้ำท่า และตะกอนจากการทับถมของซากพืชซากสัตว์ในน้ำ โดยยังไม่ทราบสัดส่วนของตะกอนแต่ละชนิดที่แน่ชัด กิจกรรมของมนุษย์ เช่น การเกษตร และการก่อสร้าง ก็เป็นตัวเร่งให้ตะกอนไหลลงสู่ทะเลสาบมากขึ้น ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อแก้ปัญหาจากทุกๆ มิติอย่างเร่งด่วน

(4) สัตว์ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์มีจำนวนลดลงและสูญหาย สัตว์น้ำหลายชนิดได้สูญพันธุ์ไปจากทะเลสาบสงขลา เพราะความเสื่อมโทรมของสภาวะแวดล้อมหลายๆ ด้าน สัตว์บางชนิดกำลังจะสูญพันธุ์ หากไม่ดูแลรักษาและอนุรักษ์ไว้ เช่น ปลาตุ๊กตาฟัน ปลาพรหม ปลาเม่น ปลาคูม ปลาลำปำ รวมทั้งนาคร และ นกกาบบัว ที่หาปลาเป็นอาหาร และโดยเฉพาะโลมาอิรวดี (*Orcaella brevirostris*) ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่หายาก โลมาอิรวดี อาศัยอยู่ในทะเลสาบน้ำจืดซึ่งมีเพียงสองแห่งของโลก จำนวนโลมาอิรวดีในทะเลสาบสงขลาได้ลดน้อยลงเป็นลำดับ และเหลืออยู่จำนวนน้อยมาก

ข้อมูลทางชีววิทยาของโลมาอิรวดีมีน้อยมาก ในประเทศไทยพบโลมาทั่วไปตามชายฝั่งทะเลทั้งสองฟากและพบมากที่ จ. ตรัง โลมาหลายแห่งมีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ โดย

เฉพาะในทะเลสาบสงขลา แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง IUCN (The World Conservation Union) ได้ระบุสถานภาพของโลมาอิรวดีว่า “Insufficiently known” ด้วยความตระหนักถึงภัยคุกคามต่อโลมาอิรวดี ในการประชุมตามอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งสัตว์ป่าและพืชป่าใกล้สูญพันธุ์ CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) ครั้งที่ 13 ระหว่างวันที่ 2-14 ตุลาคม 2547 ที่กรุงเทพฯ ได้เลื่อนสถานภาพของโลมาอิรวดีจากบัญชีหมายเลข 2 ขึ้นเป็นชนิดพันธุ์ในบัญชีหมายเลข 1 ซึ่งหมายความว่าเข้าข่ายห้ามมิให้มีการค้าอย่างเด็ดขาด ยกเว้นเพื่อการศึกษาวิจัยและการเพาะพันธุ์เพื่อการอนุรักษ์

ในทะเลสาบสงขลา มีการพบโลมาน้อยมาก และส่วนใหญ่เป็นการพบซาก ได้มีบันทึกอย่างเป็นทางการครั้งแรกว่าพบโลมาอิรวดี ในปี พ.ศ. 2513 โดยรายงานว่าได้พบซากโลมาจำนวน 3 ซาก ซึ่งได้มาจากทะเลสาบตอนบน และทางตอนเหนือของ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง ต่อจากนั้น จากการบันทึกการสำรวจของหน่วยงานและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จนถึงปัจจุบัน พบซากโลมาอิรวดีรวมแล้วได้ 45 ซาก นอกจากนี้ ยังมีรายงานการตายของโลมาอิรวดีเฉลี่ยประมาณ 4 ตัว/ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2537 - 2546 สำหรับสาเหตุของการตายของโลมาอิรวดีน่าจะเกิดจากการไปติดเครื่องมือประมงจำพวกอวนและไซ นอกจากนี้ ยังสันนิษฐานว่าอาจเกิดจากความบกพร่องทางพันธุกรรมอันเนื่องมาจากการผสมพันธุ์เลือดใกล้ชิด

จากสถานการณ์ในทะเลสาบ จะเห็นว่าโลมาอิรวดีในทะเลสาบมีโอกาสน้อยมาก (หรือไม่มีเลย) ที่จะออกไปผสมพันธุ์ (Interbreed) กับโลมาอิรวดีที่อยู่ในบริเวณชายฝั่งอ่าวไทย เพราะไม่สามารถฝ่าไชน้ำและโพรงทางที่ติดตั้งอยู่บริเวณทะเลสาบตอนล่างออกไปได้ อนาคตของโลมาอิรวดีจึงน่าเป็นห่วงมาก โดยเฉพาะหากมีอัตราการตายตามที่บันทึกข้างต้นนี้ คาดว่าหากไม่มีการดำเนินการเพื่ออนุรักษ์ และ/หรือ ขยายพันธุ์อย่างจริงจัง โลมาอิรวดีในทะเลสาบสงขลาจะสูญพันธุ์จากทะเลสาบสงขลา ในเวลาอันสั้นในอนาคต

(5) การใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพ ขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน
ในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดำเนินมาโดยปราศจากการวางแผน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเพิ่มขึ้นของประชากร *ทรัพยากรที่ดินมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและการดำรงชีพของคนและต่อระบบนิเวศโดยรวมอย่างมาก* ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงส่งผลกระทบต่อระบบลุ่มน้ำทั้งหมด

แต่เดิมา พื้นที่ส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำเป็นป่าไม้และนาข้าว ต่อมาก็เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราและที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้น พื้นที่นาข้าวในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้แก่ พื้นที่ราบส่วนใหญ่ของจังหวัดพัทลุงและพื้นที่ในคาบสมุทรสทิงพระ ซึ่งในอดีตมีพื้นที่มากกว่าหนึ่งล้านไร่ หรือมากกว่าหนึ่งในห้าของพื้นที่ทะเลสาบทั้งหมด ปัจจุบัน พื้นที่นาข้าวลดลงเหลือประมาณ 760,000 ไร่ โดยลดลงประมาณร้อยละ 30 ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา นาร้างในปัจจุบันรวมกันประมาณ 100,000 ไร่ อย่างไรก็ตาม ขณะที่พื้นที่บางส่วนถูกเปลี่ยนไปเป็นสวนยางพารา ก็ได้มีการขยายพื้นที่ใหม่ในบริเวณที่ขาดแคลนน้ำฝนในฤดูแล้ง (สาเหตุส่วนหนึ่งเพราะมีน้ำจากชลประทาน) ทำให้เกิดปัญหาขาดน้ำจัดในบางปี

แรงกระตุ้นทางเศรษฐกิจ เป็นแรงหนุนให้เกิดการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐประกาศใช้ พ.ร.บ. กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางในปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ในปี พ.ศ. 2545 พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีสัดส่วนของประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินหลักๆ คือ มีพื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 13.7 พื้นที่นาข้าวร้อยละ 21.3 พื้นที่สวนยางร้อยละ 40.0 พื้นที่ที่อยู่อาศัยร้อยละ 2.6 พื้นที่แหล่งน้ำร้อยละ 12.6 นาทุ่งร้อยละ 0.6 และพื้นที่อื่นๆ ร้อยละ 4.6 จากพื้นที่ทั้งหมดของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา 8,495 ตร.กม.

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าพรุเพื่ออยู่อาศัยและทำกิน การบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนาเกลือ ทำให้เกิดผลกระทบด้านระบบนิเวศ เมื่อการทำนาเกลือประสบปัญหาด้านสภาพมลภาวะ และ/หรือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ นาเกลือก็ถูกทิ้งเป็นพื้นที่นาเกลือร้าง ยิ่งสร้างปัญหาเป็นทวีคูณ ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2547) นาเกลือที่เคยมีประมาณ 38,425 ไร่ ถูกทิ้งร้าง 21,817 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 57

พื้นที่ลุ่มน้ำ มีพื้นที่ที่มีปัญหาดินเปรี้ยวประมาณ 191,400 ไร่ หรือร้อยละ 3.6 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ พบในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำทางด้านเหนือของทะเลสาบและบริเวณรอบๆ ทะเลสาบตอนกลาง และยังมีพื้นที่ที่มีปัญหาดินเค็มอีกประมาณ 20,400 ไร่ หรือร้อยละ 0.38 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ นอกจากนี้ ยังพบดินเค็มที่เกิดจากผลของการระบายน้ำจากบ่อเลี้ยงกุ้งกุลาดำปนเปื้อนพื้นที่นาข้างเคียง แม้พื้นที่และการแพร่กระจายจะมีไม่มากนัก แต่มีผลกระทบต่อชีวิตและความปลอดภัย และการใช้ประโยชน์ของแหล่งน้ำธรรมชาติในชุมชนค่อนข้างรุนแรง

ในภาพรวม จะเห็นได้ว่าต้นเหตุของปัญหาทั้งหมดเกิดจากการขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับศักยภาพ ไม่มีการกำหนดเขต (Zoning) อย่างถูกหลักวิชาการ ซึ่งจะลดปัญหามลพิษ ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีลักษณะขัดกันในพื้นที่ต่อเนื่องกัน (เช่น นาเกลือ-นาข้าว) ปัญหาที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีลักษณะขัดกับทรัพยากรเกื้อหนุน (เช่น การทำนาปรังในพื้นที่ที่อาจขาดน้ำจัดในบางปี) บางครั้งได้นำไปสู่ปัญหาขัดแย้งทางสังคม

(6) การขาดการจัดการน้ำอย่างบูรณาการ ในปี 2546 ความต้องการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรม ชลประทาน และการรักษาระบบนิเวศ มีรวมกันประมาณ 1,454 ล้าน ลบ.ม./ปี และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นในอนาคต

เมื่อเทียบปริมาณความต้องการน้ำกับปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติจำนวน 4,219 ล้าน ลบ.ม./ปี แล้ว ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีปริมาณน้ำท่ามากเพียงพอกับความต้องการใช้น้ำในกิจกรรมต่างๆ ทั้งในสภาพปัจจุบันและสภาพอนาคตที่จำนวนประชากรและเศรษฐกิจขยายตัวเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ในข้อเท็จจริง ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต้องประสบกับสภาพการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และขาดในบางพื้นที่ เนื่องจากการขาดการจัดการน้ำอย่างบูรณาการ ทั้งในฝ่ายผู้บริหารจัดการน้ำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์กรภาครัฐ ที่มีหลายหน่วยงานรับผิดชอบ ขาดการวางแผนร่วมกันบริหารจัดการน้ำร่วมกัน และฝ่ายผู้ใช้น้ำ ที่อาจมีวัตถุประสงค์ในการใช้น้ำต่างกัน จึงต้องการน้ำ

ที่คุณภาพต่างๆ ที่สำคัญคือมิได้คำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดจากการใช้น้ำประเภทหนึ่ง ต่อการใช้น้ำอีกเป็นประเภทหนึ่ง จนถึงขั้นที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำ

สาเหตุหนึ่งก็คือ “น้ำ” (หากยังมีได้ผ่านกระบวนการทำให้สะอาด) ถูกมองว่าเป็นสินค้าสาธารณะที่ไม่มีราคา โดยเฉพาะสำหรับผู้ใช้น้ำซึ่งปล่อยน้ำทิ้งในลักษณะกระจาย (Non-point source) ก็จะต้องจ่ายทั้งค่าน้ำใช้และค่าบำบัดน้ำเสีย ผู้ใช้น้ำไม่ต้องนำปัจจัยด้านเศรษฐศาสตร์มาใช้ในกระบวนการตัดสินใจ การแก้ปัญหาที่ผ่านมาส่วนใหญ่จะขึ้นกับความตระหนัก ความมีจิตสำนึกสาธารณะหรือความเห็นอกเห็นใจกันและกัน นอกจากบางกรณีที่มีการสร้างข้อตกลงร่วมกัน

ปัญหาเรื่องการจัดการน้ำ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เป็นปัญหาใหญ่ของกลุ่มน้ำ และจะทวีความสำคัญขึ้นในอนาคต มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีการแก้ไขที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ แต่เน้นๆ ที่สำคัญคือแนวทางการบริหารจัดการน้ำจะต้องมีลักษณะบูรณาการพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ทุกประเภท ผลกระทบทุกด้าน อย่างโปร่งใสและเป็นธรรม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนผู้ใช้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

(7) การสูบน้ำจากทะเลสาบสงขลาที่มีมากจนการรुक้าของน้ำเค็มรุนแรงขึ้น การสูบน้ำจากทะเลสาบสงขลา จะใช้เพื่อการชลประทานและการเลี้ยงกุ้งเป็นหลัก โดยแต่ละปีจะมีการสูบน้ำเพื่อ**การทำนา**ในพื้นที่ชลประทาน 115,000 ไร่ ในเขต อ.ระโนด จ.สงขลา และบางพื้นที่ในเขต อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช เฉลี่ยเกือบ 30 ล้าน ลบ.ม./ปี สำหรับนาปี และเกือบ 40 ล้าน ลบ.ม./ปี สำหรับนาปรัง แต่ปริมาณการสูบรวมมีช่วงกว้างมากกล่าวคือมีค่าตั้งแต่ 2-125 ล้าน ลบ.ม./ปี **การเลี้ยงกุ้ง** มีประมาณ 34,200 ไร่ ส่วนใหญ่เลี้ยงในอำเภอดำรงวิทยะปาลัย ที่อยู่รอบทะเลสาบใน จ.สงขลา อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง และ อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช ใช้น้ำจากทะเลสาบประมาณ 1,000-2,000 ล้าน ลบ.ม./ปี ขึ้นอยู่กับพื้นที่เลี้ยงกุ้งซึ่งผันแปรตามราคากุ้ง ซึ่งการสูบน้ำจากทะเลสาบสงขลาจำนวนมากนี้ ทำให้ในฤดูแล้งน้ำในทะเลสาบตื้นเขินน้อย เนื่องจากน้ำท่าจากแผ่นดินที่ไหลลงสู่ทะเลสาบมีน้อยมาก น้ำทะเลจึงรุกเข้ามามาก โดยปกติในรอบปีน้ำในทะเลสาบตื้นเขินจะเป็นน้ำจืด แต่ปัจจุบันในปีที่แล้งจัดค่าความเค็มสูงถึง 10 กรัม/ลิตร จึงนำน้ำมาใช้ในการเพาะปลูกไม่ได้

(8) การนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์มีมากจนเกินศักยภาพ ปริมาณน้ำที่นำขึ้นมาใช้ได้โดยไม่กระทบต่อสมดุลของน้ำที่แอ่งหาดีใหญ่มีค่าประมาณ 35 ล้าน ลบ.ม./ปี หรือ 96,000 ลบ.ม./วัน ขณะที่ในปี 2547 มีการใช้น้ำบาดาลในแอ่งหาดีใหญ่ในพื้นที่ที่การประปาส่วนภูมิภาคยังให้บริการไม่ถึง 75,600 ลบ.ม./วัน ซึ่งใกล้เคียงกับศักยภาพน้ำบาดาลที่มีอยู่ โดยมีการสูบน้ำบาดาลมาใช้มากในบริเวณเมืองหาดใหญ่ อ.สะเดา อ.บางกล่ำ อ.คลองหอยโข่ง นอกจากนี้ ที่ อ.ควนเนียง ต่อเนื่องกับ อ.บางกล่ำ ยังมีการนำน้ำบาดาลมาใช้เพื่อการเกษตรกรรมจำนวนมาก ซึ่งเมื่อเทียบกับปริมาณการผลิตน้ำประปาจากคลองอู่ตะเภาของการประปาส่วนภูมิภาค 170,000 ลบ.ม./วัน แล้ว เห็นได้ว่าเกือบ 1 ใน 3 ของน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคมา

จากน้ำบาดาล ขณะที่โอกาสการนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์เพิ่มขึ้นมีจำกัดมาก และเมื่อพิจารณาว่าการวางแผนการใช้ทรัพยากรน้ำบาดาล จะต้องมียุทธศาสตร์ส่วนความปลอดภัย (Safety factor) ที่เหมาะสม ถือได้ว่าการนำน้ำบาดาลมาใช้ประโยชน์ขณะนี้ ได้ถึงระดับเกินศักยภาพที่ผนวกเอาค่าอัตราส่วนความปลอดภัยไว้ด้วยแล้ว

(9) **อุทกภัยรุนแรงขึ้น** สภาพการเกิดอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ **อุทกภัยบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำตอนบนและลำน้ำสาขาต่าง ๆ** เกิดจากการมีฝนตกหนักและน้ำป่าไหลหลากจากต้นน้ำลงมามากตามลำน้ำสายหลัก ไม่สามารถระบายได้ทัน ประกอบกับการสร้างเส้นทางคมนาคมได้กีดขวางทางน้ำที่ไหลหลากไม่ให้ผ่านลงสู่ทะเลได้สะดวก พื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมเป็นประจำคือ อ.สะเตา อ.รัตนภูมิ อ.นาหม่อม จ.สงขลา อ.กงหรา จ.พัทลุง และ**อุทกภัยบริเวณพื้นที่ราบลุ่ม เกิดจากน้ำท่วมขัง-น้ำล้นตลิ่ง** แม่น้ำสายหลักตื้นเขิน ความสามารถในการระบายน้ำไม่พอ พื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมเป็นประจำคือ อ.เขาชัยสน อ.ตะโหมด อ.ป่าบอน อ.บางแก้ว จ.พัทลุง ซึ่งในปี 2546 พบว่ามีหมู่บ้านที่ประสบอุทกภัยจำนวน 165 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 16 ของหมู่บ้านทั้งหมดในลุ่มน้ำ ในจำนวนนี้ส่วนใหญ่ (107 หมู่บ้าน) เป็นอุทกภัยในลักษณะน้ำท่วมขัง

(10) **การทำประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมากเกินศักยภาพ การประมงในทะเลสาบสงขลาและในพื้นที่พรุควนเคร็ง** มีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการและเครื่องมือประมงที่ใช้จากเครื่องมือและวิธีการดั้งเดิมที่มีประสิทธิภาพน้อย มาเป็นเครื่องมือและวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูงกว่า รวมทั้งเครื่องมือและวิธีการที่มีผลต่อการทำลายสัตว์น้ำ ได้แก่ อวนรุน อวนลากเล็ก ไซ้หนัง โพงพาง การช้อนปลาด้วยไฟฟ้า และการใช้สารเบื่อปลา เครื่องมือและวิธีการดังกล่าวนี้บางชนิดได้เพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โพงพาง ไซ้หนัง และการช้อนปลาด้วยไฟฟ้า ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำ และการลดลงของทรัพยากรสัตว์น้ำในธรรมชาติ จนทำให้ผลการจับสัตว์น้ำของครัวเรือนประมงลดลงจนทำให้อาชีพประมงเป็นอาชีพที่ประสบปัญหาอย่างมากในทะเลสาบสงขลาและในพื้นที่พรุควนเคร็งในปัจจุบัน

(11) **ระบบบำบัดน้ำเสียมีจำกัด** ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีระบบบำบัดน้ำเสียรวม 2 แห่ง คือ เทศบาลนครหาดใหญ่และเทศบาลนครสงขลา แต่ระบบที่รวบรวมยังไม่ครบทุกพื้นที่ จึงบำบัดได้เพียงร้อยละ 7 ของประชากรลุ่มน้ำ (1.6 ล้านคน) เท่านั้น รวมทั้งการออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียที่มีอยู่ถูกออกแบบเพื่อกำจัดสารอินทรีย์ในรูปค่า BOD และสารแขวนลอยเท่านั้น ไม่มีหน่วยบำบัดสารอาหารคือไนโตรเจนและฟอสฟอรัสซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหา Eutrophication และเกิดสาหร่ายขนาดใหญ่ขึ้นปกคลุมผิวน้ำจำนวนมาก รวมทั้งสาหร่ายขนาดเล็กในทีล็ก ซึ่งกลายเป็นปัญหาคุณภาพน้ำที่รุนแรงในปัจจุบัน

(12) **ปัญหาน้ำเสียจากชุมชน อุตสาหกรรม ฟาร์มสุกร และนาุ้ง** แหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญคือ **น้ำเสียจากชุมชน**มีค่าประมาณเกือบ 1 แส่น ลบ.ม./วัน ความสกปรก (BOD) ประมาณ 17,000 กก./วัน ส่วนใหญ่เกิดจากชุมชนเมืองใหญ่โดยเฉพาะหาดใหญ่และสงขลา **น้ำเสียจากอุตสาหกรรม** ซึ่งรวมตัวหนาแน่นในเส้นทางคมนาคมสายหลัก ค่า BOD รวมกันประมาณ 3,000 กก./วัน โดยเฉพาะคลองอู่ตะเภา มีโรงงานผลิตภัณฑ์ยาง 53 แห่ง โรงงานเกี่ยวกับสัตว์น้ำ 10 แห่ง และประเภทอื่นๆ 11 แห่ง มีบ่อเก็บกักไม่ปล่อยลงคลอง 48 โรงงานที่ปล่อยน้ำเสียลงคลองหลังบำบัดแล้ว 26 โรงงาน ประสิทธิภาพบำบัดประมาณ 70-99% ส่งผลให้เกิดเป็นปริมาณ BOD ในคลองอู่ตะเภาเท่ากับ 500 กก./วัน **น้ำเสียจากฟาร์มสุกร** ซึ่งมีฟาร์มที่จดทะเบียน 108 ฟาร์ม กระจายอยู่ทั่วไป หนาแน่นใน จ.พัทลุง บริเวณ อ.ควนขนุน อ.เมืองพัทลุง และ อ.ศรีบรรพต ปริมาณความสกปรกจากฟาร์มสุกรรวมประมาณ 1,200 กก./วัน และ **น้ำเสียจากนาุ้ง** มีความไม่แน่นอนค่อนข้างสูง เนื่องจากการเลี้ยงกุ้งขึ้นอยู่กับการตลาดกุ้งต่างประเทศ ในปี 2543 มีประมาณ 34,200 ไร่ พื้นที่ประมาณร้อยละ 60 เป็นบ่อที่อยู่ในบริเวณชายฝั่งอ่าวไทยซึ่งมลสารไม่ลงสู่ทะเลสาบ ที่อยู่ขอบทะเลสาบและปล่อยมลสารลงสู่ทะเลสาบมีประมาณร้อยละ 40 ปัจจุบัน นาุ้งถูกทิ้งร้าง 30-50% ประมาณการพื้นที่นาุ้งบริเวณขอบทะเลสาบ เท่ากับ 6,800-9,500 ไร่ ปล่อยมลสาร 2 กก./ไร่/วัน รวมปริมาณความสกปรกจากฟาร์มกุ้งที่ปล่อยลงสู่ทะเลสาบสงขลาประมาณ 13,530-18,900 กก./วัน ซึ่งนับว่าสูงมาก นอกจากความสกปรกในรูป BOD แล้ว น้ำเสียเหล่านี้ยังปล่อยสารอาหารคือไนโตรเจนและฟอสฟอรัสซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหา Eutrophication ซึ่งกลายเป็นปัญหาคุณภาพน้ำที่รุนแรงในปัจจุบัน

(13) **ขยะมูลฝอยของชุมชนไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกสุขลักษณะ** ขยะมูลฝอยในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ถูกกำจัดโดยการฝังกลบในหลุมฝังกลบขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีการฝังกลบอย่างถูกสุขลักษณะเฉพาะในเขตเทศบาลขนาดใหญ่เท่านั้น คือ เทศบาลนครสงขลา เทศบาลนครหาดใหญ่ เทศบาลเมืองพัทลุง เทศบาลตำบลสะเดา และเทศบาลตำบลบ้านพรุ ที่เหลือเป็นหลุมฝังกลบธรรมดา และการเทกองกลางแจ้ง โดยไม่มีระบบรวบรวมน้ำชะขยะ ทำให้เกิดการรั่วซึมและไหลเอ่อไปยังแหล่งน้ำใกล้เคียงซึ่งไหลลงสู่ทะเลสาบ และไหลซึมลงสู่แหล่งน้ำใต้ดิน ทำให้น้ำใต้ดินมีการปนเปื้อนของมลพิษ

(14) **คุณภาพน้ำในคลองและทะเลสาบเสื่อมโทรม** แหล่งน้ำเสียที่สำคัญคือ น้ำเสียจากชุมชน อุตสาหกรรม ฟาร์มสุกร และนาุ้ง ส่งผลให้เกิดปัญหาคุณภาพน้ำทั้งในลำคลองสายหลักและในทะเลสาบ

น้ำในคลองสายหลักมีคุณภาพเสื่อมโทรมลง คุณภาพน้ำคลองและสภาวะมลพิษโดยรวมอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ที่เสื่อมโทรมมากจนอยู่ในขั้นวิกฤต ออกซิเจนละลายต่ำกว่า 2 มก./ล. ในบางช่วงน้ำมีสีดำและส่งกลิ่นเหม็น ได้แก่ คลองขวาง และคลองสำโรง ซึ่งไหลผ่าน

เทศบาลนครสงขลา บริเวณปากคลองต่างๆ ก่อนไหลลงสู่ทะเลสาบ อาทิ คลองลำปำ คลองขวาง คลองลำโรง คลองพะวง คลองระโนด และคลองตะเคียนะ บริเวณชุมชนทะเลน้อยซึ่งมีที่อยู่อาศัยหนาแน่น น้ำเสียจากชุมชนมักถูกระบายลงสู่แหล่งน้ำ โดยไม่ผ่านการบำบัด และบางแห่งยังมีการทิ้งขยะมูลฝอยลงสู่แหล่งน้ำโดยตรง

คุณภาพน้ำในทะเลสาบสงขลาลดลง ทะเลสาบสงขลาเป็นระบบทะเลสาบตื้น มีทางเปิดออกทะเลเพียงทางเดียว ความลึกโดยเฉลี่ยประมาณ 2 ม. และที่ทะเลน้อยลึกไม่ถึง 1 ม. การไหลเวียนของน้ำในทะเลสาบสงขลาเกิดจากอิทธิพลน้ำขึ้นน้ำลงและน้ำท่าเป็นหลัก โดยน้ำขึ้นน้ำลงทำให้น้ำไหลแรงเฉพาะทะเลสาบตอนล่างบริเวณปากร่องน้ำสงขลาและปากอ่าว บริเวณอื่นๆ กระแสน้ำอ่อนตัว น้ำในทะเลสาบตอนบนและทะเลน้อยค่อนข้างนิ่ง กระแสน้ำเกิดจากน้ำท่าที่ไหลออกจากลำคลอง ดังนั้น เมื่อคุณภาพน้ำในทะเลสาบเสื่อมโทรมลง การฟื้นตัวโดยธรรมชาติจึงเป็นไปได้ช้า จากการตรวจวัดคุณภาพน้ำในทะเลสาบพบว่า โดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์พอใช้ตลอดปี และบริเวณกลางทะเลสาบอยู่ในเกณฑ์ดีถึงพอใช้ แต่บริเวณปากอ่าวอยู่ในเกณฑ์เสื่อมโทรมตลอดทั้งปี เนื่องจากบริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ส่วนใหญ่มีการระบายโคลนเลนสารเคมีลงสู่แหล่งน้ำโดยตรง

ปัญหาคุณภาพน้ำในทะเลสาบสงขลาส่วนใหญ่เกิดจากสารอาหาร (Nutrient) ทั้งที่เป็นสารอาหารอนินทรีย์ (Inorganic nutrients) ที่พร้อมใช้ และโดยอ้อมคือในรูปสารอินทรีย์ (Organic nutrients) ที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษทั้งที่ระบุได้ (Point source) คือ ชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม ฟาร์มสุกร นากุ้ง และที่ไม่สามารถระบุแหล่งได้ชัดเจน (Non-point source) คือ พื้นที่เกษตรกรรมรอบๆ สารอินทรีย์เหล่านี้ไม่สามารถถูกชะพาออกสู่อ่าวไทยได้หมดในรอบน้ำขึ้นน้ำลงหนึ่งๆ ส่วนใหญ่ตกตะกอนบนพื้นที่ท้องน้ำ ย่อยสลายโดยแบคทีเรีย เปลี่ยนรูปสารอินทรีย์เป็นสารอาหารอนินทรีย์ ทำให้เกิดปัญหายูโทรฟิเคชัน (Eutrophication) พืชน้ำเจริญเติบโตแพร่ขยายพันธุ์อย่างไม่สามารถควบคุมได้ การทับถมของซากพืชที่ตายมีส่วนนำไปสู่การตื้นเขินของทะเลสาบ นอกจากนี้ กระบวนการย่อยสลายสารอินทรีย์ ยังใช้ออกซิเจนที่อยู่ในน้ำอย่างรวดเร็ว เป็นสาเหตุออกซิเจนละลายน้ำต่ำ บางพื้นที่ต่ำกว่า 2 มก./ล. กระทบต่อการดำรงชีพสัตว์น้ำ น้ำไม่เหมาะต่อการอุปโภคบริโภค และใช้ประโยชน์

(15) ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านถูกละเลย แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสภาพแวดล้อม เสื่อมโทรม อารยธรรมบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้ก่อเกิดมาพร้อมกับการพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ที่ต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนานบนพื้นฐานของคติความเชื่อดั้งเดิมและคติความเชื่อทางศาสนา พื้นที่บริเวณนี้เป็นอู่วัฒนธรรมที่สำคัญของภาคใต้ มีการพบหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีในชุมชนหลายแห่งหลายยุคสมัยที่สำคัญได้แก่แหล่งเมืองโบราณและชุมชนโบราณ วัดและเจดีย์สถาน ใน อ.เขาชัยสน อ.ปากพะยูน อ.เมือง จ.พัทลุง และ อ.สิงหนคร อ.สทิงพระ อ.ระโนด อ.บางกล่ำ อ.กระแสสินธุ์ อ.เมือง จ.สงขลา แหล่งชุมชนในบริเวณนี้ได้รับอิทธิพลจาก **วัฒนธรรมอินเดีย** อันเนื่องมาจากศาสนาฮินดู พุทธศาสนา ทั้งนิกายหินยานและมหายาน เข้ามามีอิทธิพลเป็นรากเหง้าของผู้คน

และสืบทอดมาอย่างยาวนาน ทั้งในแง่ของศาสนวัตถุ ศาสนบุคคล ศาสนสถาน และศาสนพิธี ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมา **วัฒนธรรมชาว-มลายู** อันเนื่องมาจากศาสนาอิสลามเข้ามามีอิทธิพลบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 21 กลุ่มมุสลิมจากหมู่เกาะอินโดนีเซียได้สถาปนาเมืองสงขลาขึ้นบริเวณหัวเขาแดงเป็นเมืองท่าค้าขายกับนานาชาติ เช่น ฮอลันดา อังกฤษ เป็นต้น ทำให้**วัฒนธรรมตะวันตก** เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในเมืองสงขลาด้วย เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ **วัฒนธรรมจีน**เริ่มเข้ามามีอิทธิพลบริเวณเมืองสงขลาและเมืองพัทลุง ทำให้บริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นบ้นหลอมรวมวัฒนธรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน และมีการปรับเปลี่ยนเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งปรากฏเห็นได้ในรูปของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ภาษาถิ่น และวรรณกรรมท้องถิ่น ศิลปกรรม หัตถกรรม และการละเล่นพื้นบ้าน ตลอดถึงวิถีการผลิตของท้องถิ่น

เป็นที่น่าเสียดายว่า ปัจจุบัน ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้านต่างๆ ถูกละเลย แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่กล่าวถึงข้างต้น รวมทั้งสภาพแวดล้อมของแหล่งศิลปกรรมเหล่านั้น เสื่อมโทรมลงไปมาก เนื่องจากไม่มีการกำหนดนโยบายการอนุรักษ์ พัฒนา และฟื้นฟูแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมเชิงบูรณาการ รวมทั้งการเสริมสร้างและพัฒนาจิตสำนึกของประชาชน และเยาวชน ที่ทำให้เกิดความตระหนักเห็นคุณค่าและความสำคัญ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีถูกบุกรุกทำลายและสูญหายเป็นจำนวนมาก บ้างก็เสื่อมสภาพเพราะขาดการบริหารจัดการที่ดี ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณในการบูรณาการฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง ขาดการศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างจริงจัง รวมทั้งขาดการดูแลรักษาอย่างจริงจังจากทุกภาคส่วน

(16) เครือข่ายการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภูมิปัญญาชาวบ้าน ขาดความเข้มแข็ง ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนรับผิดชอบด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภูมิปัญญาอยู่หลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานศิลปากร สภาวัฒนธรรมจังหวัด/อำเภอ หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ตลอดจนสถาบันทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีการกิจหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม หน่วยงานเหล่านี้มีข้อมูลพื้นฐานทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภูมิปัญญาชาวบ้านอยู่มาก นอกจากนี้ ก็มีการรวมกลุ่มในรูปของสมาคม ชมรม หรือมูลนิธิ เช่น สมาคมหนังตะลุงของจังหวัดสงขลา เครือข่ายการเรียนรู้ของพระสงฆ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มูลนิธิรักษบ้านเกิด มูลนิธิพระวิเชียรโมลี (แจ่ม เขมปัญญา) และมูลนิธิศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ เป็นต้น องค์กรและกลุ่มข้างต้น ได้มีการประสานงานกันบ้างในลักษณะของการร่วมงานกันเป็นครั้งคราว ที่เป็นการร่วมมือระยะยาว บ้างก็เป็นกลุ่มเล็กๆ เป็นทางการบ้าง ไม่เป็นทางการบ้าง ทำให้ขาดพลังความเข้มแข็งในการร่วมกันทำงาน แลกเปลี่ยนข้อมูล องค์ความรู้ ประสบการณ์ ขาดการสืบทอดในกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณะและการใช้ประโยชน์จากศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภูมิปัญญาชาวบ้านในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้มีคุณค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด

(17) **ขาดการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน** กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามิทรพยากร **เพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณค่า**และมีความหลากหลาย มีเอกลักษณ์และมีความโดดเด่น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตชุมชน จากการศึกษ พบว่ามีพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างน้อย 53 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างน้อย 56 แห่ง แต่ขาดการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ชัดเจน การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ผ่านมา ขาดการวิเคราะห์-สังเคราะห์ในเชิงบูรณาการที่มีความเชื่อมโยงกับสภาพที่แท้จริงของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งพื้นที่กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสามารถพัฒนา รูปแบบและ กิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลาย เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน เป็นต้น หากแต่ต้องการการพัฒนา การส่งเสริมอย่างถูกหลักวิชาการถูกทิศทาง

เนื่องจากปัจจุบัน กิจกรรมการท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีแนวโน้มขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งจากการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ของภาคเอกชน และการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ของภาครัฐ กิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ เพิ่มปริมาณและขยายขอบเขตอย่างกว้างขวาง โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความเป็นธรรมชาติ ความดั้งเดิม เอกลักษณ์ ศักยภาพและขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ไม่ มีขีดจำกัดดังกล่าว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ขาดการดูแลบำรุงรักษา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสมกับความเป็นธรรมชาติ เอกลักษณ์ ศักยภาพ และความเสี่ยงต่อผลกระทบจากกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวทำให้ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวลดลง การขาดการประสานงานและร่วมมือระหว่างหน่วยงานและท้องถิ่น ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว ขาดแรงจูงใจในการสร้างโอกาสและทางเลือกในการบริหารจัดการและ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและเกิดการกระจุกตัวของรายได้เฉพาะกลุ่ม

(18) **การบริหารจัดการที่ขาดประสิทธิภาพ** ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมา ทวีความรุนแรงขึ้น สาเหตุหนึ่งเกิดจากการบริหารของภาครัฐขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากการรวมศูนย์อำนาจการบริหารที่มุ่งตามภาระหน้าที่ของกระทรวงและกรมต่างๆ เป็นหลัก และการพัฒนากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ไม่เมืองค์กร หรือหน่วยงานได้รับผิดชอบโดยตรง สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่เพียงประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ในปีงบประมาณปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณแบบบูรณาการที่ให้หลายๆ ฝ่ายมาช่วยกันวางแผน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ทำให้ปัญหาต่างๆ ลดลงได้ในระดับหนึ่ง แต่อำนาจการตัดสินใจส่วนใหญ่ยังคงเป็นหน่วยงานส่วนกลาง จึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการบริหารจัดการโดยให้มีหน่วยงานรับผิดชอบ และภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบ